

CİNSELLİK VE BEKAR ŞİİLER: AMERİKAN LÜBNANLI Şİİ TOPLUMUNDA MUT'A EVLİLİĞİ*

Linda S. Walbridge

Yard. Doç. Dr. Ali Duman**

Michigan, Dearborn'un doğu bölgesinde Lübnanlı şii toplumun dini hayatı üzerine çalışmaya başlar başlamaz, toplumun dini liderleri (şeyhler) tarafından mut'a evliliğinin (geçici ya da zevk evliliği) teşvik edildiğine dair bazı söylentiler işittim. Çok daha belirgin olarak genç erkekler, halka açık yerlerde, şeyhlerin (cami imamları) genç erkeklerin, mut'a eşi olarak akit yapabildikleri taktirde, muta akti yaptırabilirlerse, Amerikalı kızlara sahip olabileceklerine dair önerilerini tartışıyorlardı.

Dearborn, Amerika'da, Müslüman Arap nüfusunun en fazla bulunduğu bir yerdir ve bu Arap müslümanlar'ın çoğunluğu Lübnanlı Şiilerdir. Esasen Bekaa bölgesinden olan bu Lübnanlı Şiiler, Detroit'e komşu olan şehrin kuzey-batı kısmında yerleşmişlerdir. Son on yıl ya da biraz daha fazla zamanda bu Lübnanlı şii topluluk, müreffeh bir ticari bölge geliştirdi. Üç cami, veya cami benzeri yapı, toplumun dini ve sosyal ihtiyaçlarına hizmet eder etmektedir.

Mut'a'nın Tanımı

Shahla Haeri (1989)'ye göre mut'a geçici bir evlilik, "bir erkek ve evli olmayan bakire, boşanmış ya da dul kalmış bir kadın arasında, evliliğin ne kadar süreceği ve faydalanma karşılığı verilecek paranın miktarının belirlenmiş olması gereken bir akit"tir. Böyle bir birliktelik için şahitlere gerek yoktur, ne de böyle bir birliktelik kayıt altına alınır. Şii bir erkek dilediği kadar geçici evlilik akti yapabilir. Birliktelikler, arka arkaya ya da eş zamanlı olarak düzenlenebilir. Bununla birlikte, kadın için kurallar farklıdır. Kadın, hamile

* Bu makale Women Living Under Muslim Laws Dergisinin, Haziran 1997 tarihinde yayınlanan 18. Sayısında, 18-30. sayfalar arasında yayınlanmıştır. Makalenin orijinal adı: "Sex and the Single Shi'ite: Mut'a Marriage in an American Lebanese Shi'ite Community".

** İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Ana Bilim Dalı Başkanı.

olup olmadığını bilinceye kadar cinsellikten uzak durmasını gerektiren bekleme süresinden (iddet) sonra sadece bir tek mut'a birlikteliği yapabilir.

Humeyni'nin 1984'te yayınlanan kitabı Risaletu Tavzihu'l-Mesail (Soruların Açıklaması) adlı kitabı geçici evlilik için aşağıdaki bilgileri vermektedir:

Bir kadın ve bir erkek kendi aralarında geçici evlilik akti sözleşmesini yapmak istedikleri zaman, süre ve mehrin belirlenmesinden sonra, şayet kadın erkeğe: "Belirlenmiş süreyle, belirlenmiş mehir karşılığında kendimi sana nikâhladım" der ve erkek peşinden: "Kabul ettim" derse, ve şayet taraflar başka kişilere vekalet verir, önce kadının vekili erkeğinkine: "Belirlenmiş mehir karşılığında ve belirlenmiş süre için kendi müvekkilimi senin müvekkiline sattım" derse ve peşinden erkeğin vekili hemen "bunu müvekkilim adına kabul ettim" derse işte o zaman akit gerçekleşmiş olur (s. 313).

Haeri (1989), Ayetullah Humeyni'nin İran Devriminden sonra, bakire bir kızın, ister daimi ister geçici olsun, ilk evliliği için babasının iznini alması gerektiği konusunda bir fetva yayınladığını belirtir. Bir bakirenin mut'a evliliğine girmek için ailesinin rızasını alması gibi konular şii ulema arasında tartışmalıdır ancak mut'anın yasal olup olmadığı konusunda tartışma yoktur. Humeyni, çağdaşı diğer şii müçtehitlerden daha kuvvetli bir biçimde bu uygulamayı teşvik ederken, müçtehitlerin hepsi bu çeşit bir evliliğin uygulanması lehindeydiler.

Geçici evlilik, büyük oranda Sünnilerin onu inkar etmeleri sebebiyle, yüzyıllar boyunca tartışma konusu olmuştur. Peygamber zamanında izin verilmiş görünmesine rağmen, Şia tarafından İmam Ali'nin pozisyonunu gasp ettiği için nefret edilen II. Halife Ömer, mut'a uygulamasını yasaklamıştır. Dokuzuncu yüzyılda on ikinci Gizli imama kadar Şia toplumu tarafından dini liderler olarak kabul edilen Peygamberin kızı Fatıma'nın ve kocası Ali'nin soyundan gelen İmamlar bu konuyu izah ettiler. Mut'â caizdir ve aslında teşvik edilmiştir şeklindeki inanç Şii dogmanın bir parçasıdır. Haeri (1989) Irak ve İran'ın şehirlerinin mabetlerinde mut'a uygulamasının birçok kaydını sunar ve uygulamanın arka-planındaki mantığı açıklar.

Mut'a evliliği, karşı cinsler arasında, evlilik, cinsellik, ahlak, dini kurallar, laik hukuk ve kültürel uygulamalar noktasındaki ilişkileri içeren bir kurumdur. Aynı zamanda mut'a, araları açık din ve popüler kültürü iç içe kaynaştıran bir gelenektir. Dini açıdan bakire kadınlar için geçici bir evlilik aktinde bulunmada sınırlandırma yokken, popüler kültür bir kadının ilk daimi evliliği için bakire olmasını talep eder (s. 3).

Beni burada ilgilendiren din ve popüler kültür arasındaki işte bu gerilimdir.

Mut'a üzerine odaklanmadım, çünkü mut'a bu toplumda engellenmesi mümkün olmayan bir uygulamadır. Daha doğrusu, toplumun bu kuruca yönelik reaksiyonları, daha çok dine karşı tutumlarından kaynaklanmaktadır.

Dearborn'da Mut'a Uygulamaları

Mut'a evliliklerinin yapılmasının zorunlu olduğunu iddia eden Şiilerle karşılaşmadan önce bir yıldan fazla bu toplumun içinde yaşamıştım. İlk karşılaştığım kişi, büyük çocuklarıyla yaşayan, kocasından kaçmış orta yaşlı bir kadındı. Evsiz olduğunu iddia etti ve ben onun problemlerini komşularından öğrendim. Konu hukuk yardımına geldiğinde, aslında kaçmış olduğu bir adamdan boşandığını söyledi. Bununla birlikte, boşanmadan bir süre sonra, mut'a eşi olarak ona dönmüştü ve bundan sonra onunla yaşamıştı. Bu ailenin çeşitli üyelerinin hukuki problemleri vardı ve çoğunlukla uyuşturucu yüzünden hapse atılmışlardı. Benim izlenimim şu ki, bu kadın önceki kocasına dönmüştü ve Tanrı korkusu olan komşularından itibarını korumak için şu anki ilişkisini mut'a olarak isimlendiriyordu. Bu aile tamamıyla bir işlev bozukluğuna sahip olduğundan, bir akdi içermesi oldukça şüphelidir.

İkinci örnek, sadece cinselliği amaçladığını bana söyleyen Mahmut S. isimli genç bir erkekti. İçinde bulunduğu şartlar sebebiyle Lübnanlı bir kızın kendisiyle evlenmesini ummanın boş bir uğraş olduğunu söyledi. Çünkü hali hazırda bir öğrenciydi ve işi yoktu. Amerikalı kadınlara yanaşmış ve mut'a evliliğine razı olurlarsa onlarla mut'a yapmak istemişti. Biri hariç, bütün Amerikalı kızların kendisine güldüğünü söyledi. Bu kadın boşanmış bir duldu ve Mahmut ile geçici olarak evlendi. Sonuçta, görünüşte de olsa kadın İslâm'a girdi ve bir şeyhin huzurunda daimi olarak evlendiler. Süreli evliliğin, daimi evliliğe dönüşmesinin çok yaygın olmadığı, bilgi kaynaklarımdan biri tarafından bana söylendi.

1989'da Dearborn'daki İslâm Enstitüsü imamı Şeyh Berri "İslâm'da Geçici Evlilik" başlıklı bir kitap yazdı. Bu kitabın varlığı, en azından bazı çevrelerde, bu konuya ilginin düzeyini göstermektedir.

Bir müddet geçince, fark etmeye başladım ki, geçici evlilik konusu dine yönelik tutumlardan başka, aynı zamanda bu toplumun kadın ve evliliğe yönelik tutumlarını anlamaya da yardımcı olabilir. Başlangıçta, halkın bu konu üzerinde durmayacağından korktum. Aksini gördüm, çoğu kişi bu konu üzerinde tartışmaya ve görüşlerini paylaşmaya istekliydi.

Şeyh Berri'nin Metni

Şeyh Berri, araştırmasını Şiilikte kullanılan geleneksel bir yöntemle ortaya koyar. Berri'nin metninin İngilizce çevirisi onun dildeki ustalığını gereği gibi yansıtmaz. O usta bir Arapçacı olarak bilinir ve İngilizcede oldukça

yetenekli olmasına rağmen kitabını yazmak için bu dili kullanmamıştır. Bu kitap onun konuyla ilgili almış olduğu sorulara dayanır. Cevaplar “kalbinde geçici evliliğin gayri ahlaki olduğunu” söyleyen bir genç adamın sorusuna cevap olarak tasarlanmıştır. Genç adam, kız kardeşiyle mut’a yapılmasını onaylamadığını ve diğer mü’min kardeşlerinin de kendisi gibi buna inanmadığını söyleyerek devam eder.

Berri, bir mümin tarafından ayartılmış ve AIDS bulaştırılmış (Amerikalı olduğunu tahmin ettiğim) güzel bir kızla ilgili bir senaryoyla yorumlarına başlar. Bu şekilde, mut’a lehindeki fikirlerini ifade eder, cinselliği yüksek bir çevrenin baskısına bir çözüm olması bağlamında ilk dönem Şii imamların sözleriyle görüşünü ispatlar.

Berri, Halife Ömer’i mut’ayı yasakladığı için eleştirir. Mut’anın Peygamber zamanında izin verilen bir uygulama olduğunu Kur’an’dan aktarır. Fakat yine bu modern zamanlarda mut’a uygulaması için akli gerekçeler araştırır. Der ki:

Genç erkek ve kadınların zina, gayri meşru cinsellik ve eşcinsellik tuzağına düşmesine izin vermek bir bozulma değil midir? Ya da Tanrı’nın koruması, Tanrı kelimeleri ve Tanrı’nın evlilik kanunları ve cinsel ilişki organizasyonunu araştırmak bozulma olabilir mi?

Bu sebeple bir erdemlilik, aşk, iffetin bir çeşiti ve muhafazakarlık olan geçici evlilik ahlaksızlık değildir. İslâm’dan önce bilinen ve batı kültürü tarafından yeniden canlandırılan kız ve erkeklerin “arkadaşlığı”na benzer (s.17-18).

Kız kardeşi için bir geçici evlilik şekline izin veren bir adam konusuy-la açıklamalarına devam eder:

Ölçü, erkek kardeşin onaylaması ya da reddetmesi midir? Bu, öncelikle Allah’ın rızasını ve daha sonra bizzat kız kardeşi kazanmak değil midir? Ya da belki Allah’ın dini, erkek kardeşin arzularına ve kıskançlığına boyun eğmeli. Zaten, bazı erkek kardeşler bunu onaylar. Aynı şekilde, neden bir erkek kardeş kendisine müsaade ettiği birçok durumda, kız kardeşinin bunları yapmasını engeller? O, bunu “kendisini” sosyal utançtan korumak için yapmaz mı? Ve bu “utanç” yakışıksız ve sahte olmaz mı? Ve bu “gelenekten” ve doğru duygulardan meydana gelmemiş midir? Öyle değilse, erkek kardeş neden kendi yaptığı şeyleri, kız kardeşinin yapmasına izin vermez? (s. 19)

Bir kimse genel ilke olarak bakireler için mut’ayı yasaklamamalıyken, Berri, onların mutluluğunu güvence altına almak için bunu inkar ettiği müddetçe bakire kızlarına, geçici evlilik için izin vermeyecek olan babaları kınamaz.

Berri şöyle devam eder: “Geçici evlilik, özellikle genç olgunluk dönemi boyunca, günahlardan kaçınmanın bir yolu olarak görünüyor” (s. 25). Bir erkeğin “iffetli bir kadını” mut'a eşi olarak seçmesinin iyi olması sebebiyle, mut'a aynı zamanda cinsellik yoluyla bulaşan hastalıklardan kişinin korunma çaresidir. O (Berri) bu çeşit bir birlikteliğin sırf cinsellik için olduğuna dair düşünceyi giderir, fakat aşk, daimi bir birliktelik içinde olabileceği gibi, geçici bir birliktelik içinde de olabilir.

O “geçici evlilik, daimi evlilik mümkün olduğunda teşvik edilmez” diyerek açıklamasını sürdürür (s. 33). Aynı anda “kaç tane” geçici eş alınmasına izin verildiği konusuyla açıklamalarına devam eder. Bazı kaynaklara göre (daimi evlilikte olduğu gibi) dört kadın sınırı olduğunu ve diğer bazı kaynaklara göre de sınır olmadığını nakleder.

Mut'a uygulaması hakkında sorgulama yapan genç adam güçlü yanılgılara sahiptir. Mut'a fikri, özellikle bir bakire için, bekaretin Lübnanlı kültürde yerleştiği değere aykırıdır. Şeyh Berri, Kur'an'ın mut'a uygulamasına izin verdiğini, fakat Lübnan kültürünün buna izin vermediğini iddia eder. Fakat Berri bir Lübnanlıdır ve kız çocuklarının babasıdır. Bir baba, onun için iyi olmadığına dayanarak, kızı için mut'ayı reddedebilir. Bunu yaparak o, aynı zamanda evli olmayan kadınlar için bekaretin kültürel formunu korurken, kültür dinden daha güçlü ve önemlidir fikrini reddeder. Ayrıca o, İslâmî erkeğe verilen evin reisi ayrıcalığını pekiştirir.

Onun (aynı zamanda babanın böyle birlikteliği yasaklama hakkı olduğuna işaret etmesine rağmen), cinsellikle ilgili konularda erkek kardeş için tanınan hakların aynısını kız kardeş için de atfetmesi gerçekten dikkat çekicidir. Elbette, böyle bir konuda onun, basitçe müctehit görüşlerini nakletmesi savunulabilir. Fakat Berri, mut'a hakkında sunumda bulunduğu şeyi dikkatli bir şekilde seçmiştir. Onun bize sunduğu şey imam ve müctehitlerden karma karışık nakiller değildir. Gerçekten, Humeyni ve diğer Ayetullahlar, bu uygulamayı teşvik etme konusunda Berri'den daha fazla gayretlidirler. Berri, daha çok, Birleşik Devletlerdeki Lübnanlıların kültürü ve problemleriyle ilgili konulara cevap vermeye uğraşılıyor. O, bir kız mut'a uygulamasını seçebilir diyerek, evlilik dışı bir erkekle cinsel ilişki yaşayarak, ailesinin otoritesine karşı çıkan dikbaşlı kıza yol gösteriyor. Bu esnada o hala, kızın babasının haklarını muhafaza ediyor.

Şeyh Berri'nin mescidinde, kendisiyle yakın ilişki kurulmuş ve toplumun derinliklerinden haberdar biri olan Hüseyin'le görüştüğüm zaman, genç bir kıza mut'a evliliği önerilmezken, cinsel ilişkiye istekli olan isyankâr kızların durumunda mut'anın bir çözüm olabileceğini görebildiğini söyledi. Şeyh Berri, genç bir kız için geçici bir birliktelik olasılığını vurgulayarak, ailelerin kıza karşı katı tedbirler almaması gerektiğini söylüyor. Katı tedbirlerle, kızın öldürülme olasılığını kastediyorum, bazı şeyler Lübnan'da özellikle

Bekaa'da olağan değildir. Gerçekten, Dearborn'da 1987'de, Şii bir adam, onlu yaşlarındaki kızı bir erkekle bir hadise yaşadığı ve ailesinin onurunu zedelediği gerekçesiyle kızını öldürmüştür.

Bu metinde Berri, henüz evlilik konumuna ulaşamamış genç, bekar erkelere yöneliyor. O, tesadüfî cinsellikten uzaklaştırmaya ve dini yaptırımlarla uygun cinselliğe yönlendirmeye gayret ediyor. Mut'a evlilikleri yapan evli erkekler konusunda konuşurken, her ne kadar aksine deliller kolayca bulunabilecek olsa da o, evli erkekleri mut'a uygulamasından uzaklaştırmayı öneren hadisleri / gelenekleri naklediyor. O, İmam Razi'dan nakledilen: "daimi eşlerinizle evliliğinizi sürdüreceğiniz yerde, zevk evliliğinde ısrar etmeyin. Zira onlar, imanı reddedebilir, şikâyet edebilir ve daha sonra bizi suçlayabilir ve bize beddua edebilir" sözünü seçer.(s. 34)

Mut'a uygulaması konusunda diğer ulemanınikiyle mukayese edildiğinde nispeten muhafazakâr olsa da, Şeyh Berri, bize hukuki görüşü aktarır. Şimdi ortaya çıkan sorun bu görüşün, toplumunkiyile nasıl uyuşacağıdır.

Mut'aya Karşı Cemaatin Tutumu

Yaşlı Hajja Fatma için, bir kişinin yapabileceği en kötü şey, hırsızlık, içki içme, mut'a karısı olma gibi -haram olan- aptalca şeyler yapmaktır. Tıpkı Fatma gibi genç Nadia da Bekaa'dandır ve o da mut'adan nefret eder. "Buna izin verilmiş olamaz" der. Dini yönden kuvvetli Nabiyye'den Nesrin de aynı şekilde mut'adan hoşlanmaz. "Eğer evlenmek istiyorsan, bunu normal olan yolla yap" der. Güney Lübnan'daki Bint Cübeyl'den Leyla, henüz onlu yaşlarındadır fakat evli ve bir çocuğu vardır, mut'a haramdır der. "Sadece (Lübnan'da İslami cumhuriyeti savunan Şii militan güçler olan) Hizbullah mut'a yapar" der. Bekaa'da köy evindeki Ayşe, mut'anın halen uygulanmakta olduğunu ve aileler için büyük sıkıntılara yol açtığını iştmiştir. "Bunların hepsi Hizbullah sebebiyledir" ve "Biz önceden asla mut'a yapmazdık" der. Yakın zamanda Mekke'ye hac için gitmiş ve aslen Balebek'ten olup, şu an Beyrut'un varoşlarında yaşayan oldukça yaşlı olan Ümmü Ali, "mut'a dine aykırıdır" der.

Hatice bu görüşleri kabul etmez. Okul yıllarını Amerika'da blucin giyerek ve rock müzik dinleyerek geçiren "yeniden doğmuş" bir kadın olarak o, bu uygulamayı kalpten onaylar. Şu anda kocaman bir eşarp ve her yanını kaplayan bir palto giyerek "yüzde yüz" desteklediği mut'anın erdemleri konusunda bana konferans verdi. "O Tanrı'dan insana gönderilmiş bir kanundur. Bu sebeple onu yasaklayamayız" dedi. Konu hakkında kişisel görüşünü ona sordum, fakat bana bilgi vermeyeceğini, sadece kitaplarda yazılmış olan şeyleri aktarması gerektiğini söyledi:

"Mut'a toplumu korumalı. O evli erkekler içindir, fakat evli kadınlar için değildir. Zira erkek ve kadın farklıdır. Erkek cinsel dürtü açısından çok daha güçlüdür. Bir kadın, bir erkek gibi daima cinsellikle ilgilenmez. Bir ka-

dın hamile veya hayızlı olduğu zaman, kocasıyla cinsel ilişkiyi reddetmek zorundadır, çünkü böyle durumlarda, en azından hayız müddeti boyunca ilişki mekruhtur (sakıncalı fakat yasak değil). Her şeye rağmen, bu hayız müddetindeki cinsel ilişkiden hamile kalırsanız, hastalıklı / sakat çocuğunuz olabilir. Bu sebeple erkek mut'a yapabilir. Kadın, kocası bunu yaparken onu engelleyemez. Hatta onun hakkında kocasına soru bile sormamalıdır”.

Amerikalı olan her şeyi reddeden ve tek bir şey düşünen bir genç olan Hatice, kendi “köktenci” (fundamentalist) İslâm yaklaşımında ateşlidir ve yönetim için en ideal şeklin İslâm cumhuriyeti olduğunu düşünür. Bu toplumda onun dini / politik görüşlerini paylaşan diğerleri de vardır, fakat şimdiye kadar diğer herhangi bir kadından onun gibi güçlü bir biçimde mut'ayı savunmasını duymadım. İslâm hukukunu dikkatli bir biçimde izleyenler uygulamaya inanır gibi yaparlar. Ve hepsi onun bir bakire için olmadığı konusunda fikir birliği içindedir ve onu yine evli bir erkek için düşünmezler. Hatice gibi, ilk göçmenlerden olan Zehra da Şiiliğin katı yorumunu tercih eder, mut'anın dini nassın bir kısmı olduğunu doğrulama eğilimindedir. O, kocasının mut'a yapma yetkisi olduğunu farkındadır ve onlar konu üzerinde tartışmışlardır. Görüşünde kocasının mut'a yapma niyeti yoktur, ki Zehra bunu iyi bir şey olarak kabul eder, çünkü, eğer mut'a yapacak olursa, “muhtemelen onu öldürebilirdi”. O aynı zamanda, mut'anın gençler ve bekâr erkekler tarafından suiistimal edildiğini gördüğünü söyledi ve bu sebeple onların cezalandırılması konusunda tereddütü yoktu.

Mut'anın bakireler için olmadığı konusunda neredeyse fikir birliği vardır. Muhalif görüş ilginç bir kaynaktan geldi. Kendisiyle röportaj yaptığım sol görüşlü dini inkar eden bir kadın, böyle bir şeyin toplum tarafından kabul edilmez olmasını eklemesine rağmen, cinselliğin evli olmayan kadınlar için yasallaştırılmasının en iyi yolu olduğunu gördüğünü söyledi.

İslâm hukukunu dikkatli bir biçimde takip eden, fakat dinin siyasal yönlerinden kaçınan Emel, mut'a konusunda aynı fikirde olmadığını iddia etti. Bu, “sen nasıl herhangi bir dini yaptırım konusunda aynı fikirde olmayabilirsin? Böyle bir şeyi uygulamayabilirsin, fakat böyle bir şeye katılmıyorum demek yanlıştır” diyen Iraklı bir kadının kızgınlıktan tüylerini diken diken yaptı. Bu, Lübnanlı kadınlar için “dini olarak doğru” bir cevaptır, fakat görünüşte, onların hiç biri onu yeğlemezler. Onların çoğu oldukça kesin bir biçimde pratikte mut'ayı reddederler.

Bu cevaplar onların erkekleriyle nasıl uyumludur? Aşağıdaki bölümde bir dizi yorum verilecektir.

Güney Lübnan'dan, kolej eğitimi almış, evli, genç bir erkek olan Ali S. şöyle der: “Muhtemelen mut'a İslâm'ın ilk günlerinde makul bir uygulamaydı. Fakat bildiğim kadarıyla amacını yitirmiştir. Onun bir gecelik ilişki-

den farkı yoktur. Sadece Allah adıyla denmesi, onu iyi yapmaz". Yine Güney Lübnanlı ve kolej eğitimi almış, fakat Ali'den daha fazla dini bilgisi olan Halit (sualimi) başlangıçta "o yasal fahişeliktir" diye cevapladı. Daha sonra bu beyanatını geri aldı ve bu konu hakkında kafasının karışık olduğunu söyledi. "O dini bir şeydir ve sanırım onu onaylamaya eğilimliyim, fakat bir adamın nasıl birden fazla karısı olabileceğini düşünmüyorum". O, mut'ayı evli bir erkektense, bekarlar için daha fazla kabul edilebilir bulur. Fakat, sadece boşanmış veya dul bir kadın mut'a yapmalıdır diye düşünür.

Bekaa'dan kolej öğrencisi Ali H., mut'ayı sevmediğini ve onun sadece Hizbullah tarafından onaylanan bir şey olduğunu söyledi. Beyrut'un varoşlarında yetişmiş olan kolej mezunu Eşref, mut'ayı mazur göstermek için bir gerekçe bulamadığını, fakat nispeten Hizbullah'a sempati duyanlar tarafından mut'a evliliği konusunda baskı yapıldığını söyledi.

Birleşik Devletlerde büyümüş ve bütün yetişkinlik hayatı boyunca bir fabrikada çalışmış olan Muhammed T. mut'ayı, özellikle Amerika'daki mevcut şartlara göre iyi bir fikir olarak değerlendirir. "O "her erkek mut'a yapabilir" der, fakat buna daha önce hiç mut'a yapmadığını ekler.

(Onun karısı yan odada televizyon seyrediyordu ve dinlemiyor gözü-küyordu. Bununla birlikte, son yorumunu yaptığı zaman, bana gülümseyerek baktı ve "kendisi için neyin iyi olduğunu biliyor" dedi)

Fakat hem mut'ayı onaylayan ve hem de yapan bazı erkekler de vardı. Kolej öğrencisi olan Muhammed F. bunlardan biridir. "Bu bizim için iyi bir çözümdür çünkü biz genç öğrencileriz ve o bizim için sadece bir seçenektir." Bu şekilde onların cinsellik yaşayabildiğini ve İslâm'a karşı olmadıklarını söyledi. Muhammed'e, mut'a evliliği şeklinin Lübnanlı kızlarla yapılabilmesi olasılığını sordum. "Bir erkeğin, boş/özgür bir kadın ile -yani boşanmış, dul ya da on sekiz yaşın üzerinde ise bakire bir kız ile, zira o kız Amerika'da yaşıyordur- mut'a yapabileceği"ni söyledi. "Eğer kız Lübnanlı ise, o ya babasının ya da erkek kardeşinin koruması altındadır, fakat burada çoktur" dedi. Buna Lübnanlı kültürel tutumunun bakirelerin mut'a karısı olmasını reddettiğini ekledi.

Genç, ciddi düşünceli ve İranlı olan Muhammed bu toplumda mut'a evliliği yapacak olan kişilere model olarak hizmet verirdi. Fakat o, tek tip değildi.

Bekâr ve Cumartesi geceleri gece klubünde dansçılık yapan, fakat Pazar sabahları camiye giden¹, bazı açılardan saygı duyan, kendi mut'a yoru-

¹ Selim'in durumunda, Cami Amerika'nın İslâm merkezine yönelendirir, Detroit bölgesindeki Şii camilerinden ilki ve öncekilerden çok daha yoğun yönelinen, daha fazla müslümanın ve gelecek nesillerinin kaynaştığı. Bununla birlikte, mut'a taraftarı olanlar are more likely to attend the other mosques which were founded by recent immigrants concerned with stricter interpretation of religious law. For further discussion regarding the distinctions among these mosques, see my doctoral dissertation, "Shi'i Islam in an American Community," 1991.

munda diğer herhangi birinden daha fazla liberal olan Selim de kendisiyle konuştuğum kişilerdendi. “İlk önce kadını tanımalı” ve onunla birlikte olmamalı ve mut'ayı amaçlamalı demesine rağmen, ona göre, evli yada bekar herhangi bir erkek geçici evlilik yapabilir. Erkek, kadının boşanmış yada dul olduğuna inanmalı.

Selim, benim görüştüğüm neredeyse herkesle arkadaştı. Benim bulgularıma göre, evli bir erkeğin mut'a evliliği yapabileceğine inananlar, genellikle kendi aralarında bu evlilik formunu yapmıyorlar. Mut'a onlar için, üzerinde konuşmak hususunda teorik bir önerme kalıntısıdır. Evliliklerinin belirli noktalarında eşlerinden uzun müddet uzakta kalan birkaç yaşlı erkeğin, mut'anın kendileri için İslâm hukuku içerisinde kalarak cinsel ihtiyaçlarını karşılama yolu olduğunu söylemeleri dikkatimi çekti. Genel olarak mut'a ilişkisine giren, kendi kendilerine evlilik sorumluluklarının üstesinden glemeyeceklerini düşünen genç erkekler olmasına rağmen, “günah” işlemeye hevesli değildirler. Bununla birlikte bir kolej öğrencisi olarak İsa, mut'a hafife alınmamalı demektedir. Eğer kadın hamile kalırsa, çocuğun bakımı erkek üzerindedir.

Nuri'nin durumu oldukça müstesna ve doğrusu çok şaşırtıcıydı. Kırk yaşlarında ve Lübnanlı gece klübü şovmeni imajındaki Nuri evliydi ve bir Müslüman kadından çocukları vardı. Yeni göçmen dalgası gelmeden önce hayatının büyük bir kısmını Amerika'da geçirmişti ve birçoğundan daha fazla Amerikan toplumuna uyum sağlamıştı. Bu yüzden, bir mut'a karısı olduğunu öğrendiğimde şaşırmıştım. Bana, onun da Müslüman Arap olduğunu, fakat Lübnanlı olmadığını söyledi. Üstelik mut'a evliliği şeyhin huzurunda yapılmış ve törene insanlarda davet edilmişti. Bununla birlikte, bu evlilik Amerika yasalarına göre hukuki değildi. Bana, bir erkek eğer aralarında adaletle muamele edebilecekse, dört eşe kadar evlenebileceğini söyledi. Eşlerinden birini mut'a karısı olarak gösterse de, bana iki karısı arasında eşit muamele yapabildiğine dair garanti verdi. Gerçekte ben onun daimi ve süreli evlilik tiplerini karıştırdığına inanıyorum. Bununla birlikte, ikinci evliliğini mut'a şeklinde isimlendirerek o, polygamy için Amerika yasası çerçevesinde bir yol bulmuş.

Sonuç

Burada ifade edilen görüşler belirgin şekilde çeşitli olsa da, bazı net temalar da söz konusudur.

İran devriminden önce mut'anın Lübnan'da önemli bir konu olmadığı açıktır. Kendileriyle konuştuğum insanların bir çoğu, son zamanlarda ve Birleşik Devletlere geldiklerinden beri mut'adan haberdardılar. Mut'a kesinlikle bir Lübnan geleneği olarak görülmez. Gerçekte, boşanmış olduğu kocasına mut'a eşi olarak geri dönen yaşlı kadın Fatma uygulamayı bilmesine

rağmen, bu düşüncenin Lübnanlılar için tamamen yabancı bir şey olmadığına işaret eder. Gerçekte, muhtemelen o, sadece şeyhler ve Haeri'nin çoğunu İran'da keşfettiği, kendilerini bir şekilde toplumun periferisinde bulan kadınlar tarafından uygulanmıştı. Kutsal mekânlardan uzak olmasına rağmen Lübnan'da, tahminen daha küçük bir oranda uygulanıyordu.

Toplumun kapsamlı görüş birliği en iyi ihtimalle, mut'a benimsemesi zor bir uygulamadır şeklindedir. Kendileriyle konuştuğum kadınlar hem resmi hem de gayri resmi olarak, ağırlıklı olarak bu uygulamadan hoşlanmadıklarını vurgulama eğilimindeydiler ve çok sık olarak onun dine aykırı olduğunu söylediklerini işittim. Kendilerini dini yasalara sıkı sıkıya bağlı gören bazı kadınlar, kendileri mut'a birlikteliği yapan erkek kardeşlere sahiptiler ve kendi kardeşlerinin tutumlarını haklı çıkarmaya hazırdılar. Bununla birlikte aynı zamanda onlar bu birliktelik üzerine empoze edilen bazı sınırlandırmalardan bahsettiler. Onlar mut'anın ciddi bir konu olarak ve bazı konularda Amerika'da bulunan kız arkadaş-erkek arkadaş ilişkilerinden çok farklı bir şey olduğu şeklinde görülmesini istiyorlardı.

Çoğu erkek dini açıdan sakıncası olmayan bir uygulama olarak onu onaylama eğilimindeyken, hala bu uygulamanın övünülecek bir şey olmadığını düşünenler vardı. Bekaa'dan tamirci Bay S., eğer bir erkek uzun süre karısından ayrı yaşayacaksa, mut'a evliliğinin erkek için onaylanabilecek bir şey olduğunu söyledi. Bununla birlikte daha fazla tercihe şayan olanın eşine sadakat olduğunu vurguladı.

Onlardan sadece İran'dan "yeni" Şiiliği tamamen onaylamış olanlar bir bakirenin düşüncesini geçici bir eş olarak düşünürlerdi. Ve hatta hepsi. Hüseyin bunun bir örneğidir. O, böyle bir şeyin dini olarak izin verilebilir bir şey olduğunu bilirken, onun Lübnanlı değerleri bu fikri tamamen doğru olarak onaylamasını engeller.

Sürelî evlilik konusundaki Şeyh Berri'nin kitabı toplumda en iyi satan kitaplardan biri olmadı. Hatice ve yakın tanıdıkları gibi kadınlar hariç, kitabın ne içerdiğini bilmek konusunda meraklı olarak tanıdığım birkaç kadın kitabı satın almak için kitapçıya gitmek konusunda çok utangaçtır. Onlar, satıcının onların bu uygulamayı kendi kendilerine uygulayacaklarını istediklerini düşüneneğinden korkuyorlardı.

Halk kitabı okusa da okumasa da, hatta varlığını bilse de bilmesede, mut'a konusunda, geçici birliktelikleri düzenlerken Lübnanlı kızları ayartarak genç erkekler, mut'a kullanımını "yanlış yorumlayacak" kadar, büyüyen bir ilgiye ek olarak uygulamanın farkında olunması gittikçe artmaktadır. İslâm öğretisi konusunda iyi eğitilmiş ve İslâm hukukunun kendine göre yorumlanmasında çok tutucu olan Ümmü Hamud, bir kızla mut'a evliliği yapan bir genç erkeği azarladı. Ona, kendi kız kardeşinin böyle

bir birliktelik yaşamasına izin verebilip veremeyeceğini sordu. “Bu onun çenesini kapattı” dedi. O, eğer bir kimse evlenemiyorsa mut'a şeklinin uygulanabileceğini kabul etti, fakat buna “biz gerçekten bu uygulamadan nefret ederiz” diye ekledi.

Bu mut'a evliliklerinin çoğunun Amerikalılarla yapıldığına yol açmasında rağmen Ümmü Hamud ve diğer bazılarının yorumlarından açıkça görülmektedir ki Lübnanlı kızlar kendi kendilerine bu tür birlikteliklere giriyorlar.

Bu toplumdaki kızlar mut'ayı kendi cinsel ihtiyaçlarını tatmin etmek için yasal bir yol olarak görürler, bu toplum yakın gelecekte sıra dışı kargaşalarla yüzyüze gelebilir; benim inancıma göre kargaşa tamamen Dearborn'da uygulamanın ortadan kaldırılmasını zorlayacaktır.

Kaynaklar

Berry, Abdullatif. 1989. *Temporary Marriage in Islam*, Dearborn, Mich.: Az-Zahra International Co.

Haeri, Shahla. 1989. *Law of Desire: Temporary Marriage in Sh'i Iran*, Syracuse, N.Y.: Syracuse University Press.

Khomeini, Ruhollah, Mousani. 1984. *A Clarification of Questions*, trans. J. Borujerdi. Boulder, Colo.: Westview Press.

Walbridge, Linda S. 1991. *Shi'i Islam in American Community*, Ph.D. diss., Department of Anthropology, Wayne state University, Detroit.

